

#Θ. 028 / ελληνική τέχνη 188 και 198 αιώνα

3ο μάθημα : “Παραδοσιακή” Αρχιτεκτονική και “Λαϊκή” Τέχνη

Στο συγκεκριμένο μάθημα εξετάζεται η τέχνη που κατηγοριοποιείται υπό τους όρους **λαϊκή, παραδοσιακή, κοσμική ή διακοσμητική**. Αφού εξετασθεί μια ιστορία των όρων και των μεθόδων για την προσέγγιση του συγκεκριμένου υλικού, θα εξετασθεί η χρήση του και η οικειοποίησή του από έλληνες καλλιτέχνες, από την ελληνική διάνοηση, αλλά και από τους έλληνες ιστορικούς της τέχνης. Θα εξεταστούν επίσης οι **προϋποθέσεις** για την ανάπτυξη της “παραδοσιακής” τέχνης, όσο και και οι διάφορες εκφάνσεις της στην **αρχιτεκτονική, τη ζωγραφική, τη χαρακτική, την ξυλογλυπτική, τη λιθογλυπτική**, αλλά και σε “ελάσσονες” τέχνες όπως η **κεραμική, η μεταλλοτεχνία, η υφαντική και η κεντητική**. Θα επιχειρηθεί μια **σύνδεση της εκκλησιαστικής ζωγραφικής και της κοσμικής τέχνης**, αλλά και μια προσπάθεια να αναφανούν τα **κυριότερα κέντρα παραγωγής και παραγγελιοδοσίας** της λαϊκής τέχνης στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια και την οθωμανική αυτοκρατορία, αλλά και θα αναζητηθούν τα αίτια που συνέβαλαν στην σύμπτυξη και ανάπτυξη των παραδοσιακών μορφών τέχνης στα κέντρα αυτά.

καλλιτέχνες

Νεδέλκος, Παγώνης από τους Χιονιάδες, Παναγιώτης Ζωγράφος, Ζαχάρι Ζογκράφ, Αναστάσιος Βούρης από τους Χιονιάδες, Αναστάσιος Μόσχος, Μίλιος από το Ζουπάνι της Ηπείρου, Θεοδόσιος από τη Βράχα των Αγράφων.

ενδεικτική βιβλιογραφία:

Βασικά εγχειρίδια

- ♦ Γαρίδης, Μ. (1996). *Διακοσμητική ζωγραφική: Βαλκάνια-Μικράσια 18ος-19ος αιώνας : μπαρόκ και ροκοκό, ανατολική και βυζαντινή κληρονομία*. Αθήνα: “Μέλισσα”.
- ♦ Πετρή, Γ. (1988). *Λαϊκή ζωγραφική: πρώτη προσέγγιση*. Αθήνα: Γνώση.
- ♦ Φιλίππιδης, Δ. (1998). *Διακοσμητικές τέχνες: τρεις αιώνες τέχνης στην ελληνική αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Μέλισσα.

- ✦ Σταμέλος, Δ. (1982). *Νεοελληνική λαϊκή τέχνη: πηγές, προσανατολισμοί και κατακτήσεις από τον 16ο αιώνα ως την εποχή μας* (2η εκδ., συμπληρωμένη με νέα βιβλιογραφικά στοιχεία.). Αθήνα: Βιβλιοπ. της Εστίας.
- ✦ Γεωργιάδου - Κούντουρα, Ε. (2003) “Η κοσμική τέχνη στην ηπειρωτική Ελλάδα κατά την Τουρκοκρατία. Θέματα ορολογίας και μεθόδου”, *Η ιστορία της τέχνης στην Ελλάδα*, επιμ. Χατζηνικολάου, Ν., & Ματθιόπουλος, Ε. Δ. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Εξειδικευμένες μελέτες

- Bausinger, H., & Καπλάνογλου, Μ. (2009). *Ο λαϊκός πολιτισμός στον κόσμο της τεχνολογίας* (1η εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Γοδόση, Ζ., & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. (1998). *Παραστάσεις απόψεων πόλεων και αρχιτεκτονημάτων στην ελληνική λαϊκή ζωγραφική (Δυτική Μακεδονία 18ος-19ος αι.)*.
- Ζάρρα, Ι., Τσιόδουλος, Σ., Μεράντζας, Χ., & Σαμπανίκου, Ε. (2015). *Από τον μεταβυζαντινό στον νεότερο ελληνικό πολιτισμό: Παραδείγματα εικαστικής παραγωγής (16ος-20ος αιώνες)*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Ζώρα, Π., & Χανδακά, Σ. (2015). *Λαϊκή τέχνη: νέα ευρήματα-νέες ερμηνείες : πρακτικά Συνεδρίου προς τιμήν της Πόπης Ζώρα υπό την αιγίδα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κάρολου Παπούλια, 2-5 Νοεμβρίου, 2006, Μουσείο Μπενάκη*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Θεοχαρίδης, Π., Φούντας, Π., & Στεφάνου, Σ. (1991). *Αγιον Ορος*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Καλογήρου, Ν. Ε. (1989). *Βέροια*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Κυριακίδου-Νέστορος Άλκη, & Χατζητάκη-Καψωμένου, Χ. (2001). *Ελληνικός παραδοσιακός πολιτισμός: λαογραφία και ιστορία : συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος (1η εκδ.)*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού, Ρ. (1987). *Πήλιο*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Μακρής Κ. Α. (1952). *Δυο λαϊκοί ζωγράφοι-Γιάννης και Θανάσης Παγώνης*, Βόλος.
- Μακρής, Κ. Α. (1958). *Η ξυλογλυπτική του Πηλίου*. Βόλος: Τυπογραφείο Κίτσου Μακρή.
- Μακρής Κ. Α.. (1981) *Χιονιαδίτες ζωγράφοι, 65 λαϊκοί ζωγράφοι από το χωριό Χιονιάδες της Ηπείρου*, Αθήνα.
- Μακρής, Κ. Α. (1991). *Οι ζωγράφοι της Σαμαρίνας*. Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα.
- Μουτσόπουλος, Ν. Κ. (1989). *Καστοριά*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Μουτσόπουλος, Ν. Κ. (1993). *Τα αρχοντικά της Μακεδονίας, 15ος-19ος αιώνες*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Σιούλης, Γρ. (2008), *Ο ξυλόγλυπτος διάκοσμος των εκκλησιών στην Ήπειρο και οι τεχνίτες του ξύλου, Μεταβυζαντινή Περίοδος*. Ιωάννινα: Εκδόσεις Εταιρείας Ηηρωτικών Μελετών.
- Τσιόδουλος, Σ. (2009). *Η ζωγραφική των σπιτιών του Ζαγορίου: τέλη 18ου - αρχές 20ού αιώνα : ιστορική και πολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Ριζάρειο Ίδρυμα.
- Χούλια, Σ.. (1994). *Το αρχοντικό του Γεωργίου Σβαρτς στα Αμπελάκια*. Αθήνα: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Διεύθυνση Δημοσιευμάτων.

παράλληλα κείμενα

Από την
“Ιστορία δια Στίχων Απλών
περιλαμβάνουσα τον βίον τῆς Μεγάλης
Ἀρχοντος καὶ Σπαθάρης Σταυράκη”,
Βενετία, 1767.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΣΠΑΘΑΡΙΟΥ

ΣΤΑΥΡΑΚΗ

Ακούσατε ἀκροαταί, αὐτήν τήν Ἱστορίαν,
Ποῦ θελω νά διηγηθῶ, Σταυράκη Ὀγλοῦ τοῦ λίαν.
Εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ἦτανε ἕνας ἄρχων,
Σπαθάρης τήν ἀξίαν του, μέγας ὡσαν δράκων.
Ἦτον καί πλούσιος πολλά, μέσα εἰς τὸ Φανάρι,
Ὅταν περνοῦσεν ἀπ' ἐκεῖ, μέ δόξαν μέ καμάρι.
Πουγγία εἶχε περισσά, καί Σησαυρούς μεγάλους,
Μαργαριτάρη τζιβαερικά, ὑπέρβαινε τοὺς ἄλλους.
Κ' ἕνα παιδί δέν ἔκαμε, νά τὸν κληρονομήσῃ,
Εἰς τὸ μηρὶ τὰ χάρισε, διὰ νά τὸν τιμήσῃ.
Καί τὸ ντουβλέτ τὸν τίμησε, κασάμπασης ἐγένῃ,
Καί τοῦτο τὸ ἀξίωμα, τοὺς Τούρκους μόνον δίνει.
Καί τὸ νταμπάκον ἔκαμεν, ἄλλος νά μὴν πουλήσῃ,
Ξεῦρεις γιατί τὸ ἔκαμεν; διὰ νά καζαντήσῃ.

Σηκώσατε εδὼ γὰρ νὰ
κατεβάζετε ολόκληρο
τὸ ἔργο

Ἄν εὐρεθῆ κανεῖς κρυφά, ταμπάκον γὰ πούληση,
Κρυφίως ἀπὸ λόγου του, γὰ ἤθελε τολμήση.
Μεγάλως γὰ παιδεύεται ἀπὸ τὴν Βασιλείαν,
Τὸ σπῆτί του, τὸ πρᾶγμα του, νάναι στὴν ἀφθεντίαν.
Νὰ τὸν πούλουῦν εἰς τὸν παρᾶν, μόνον δράμα τρία,
Νὰ τόχη στὴν ψυχὴτζαν του, μεγάλην ἀμαρτίαν.
Ἐγινε Καπὶ κεχαγιαῖς, ἀπάνω στὴν Βλαχίαν,
Χωρὶς γὰ γένη Βλάχμπειῖς, εἶχε τὴν ἀφθεντίαν.
Καὶ εἶχε δύο σπῆτια, στὸ Μπαλατᾶ τὸ ἕνα,
Καὶ στὸ Πετρί τὸ δεύτερον, πολλὰ εὐτρεπισμένα.
Καὶ δὲν εὐχαριστήθηκε, στὸ Μπαλατᾶ τὸ ἕνα,
Στὸ μέγα ρεῦμα δεύτερον, σπῆτι διὰ γὰ κτίση.
Χρόνους ὀκτώ δὲν ἔλειψαν, μαστόροι γιὰ γὰ κτίζουῦν,
Κιόσκια λουτροῦς γὰ κτίζουσι, καὶ γὰ μερεμετίζουῦν.
Νὰ ἔμβαινες μέσα ἐκεῖ στέκουσιν ἀποροῦσες, (σεσ.
Σταῖς ζωγραφαῖς καὶ εὐμορφαῖς, γὰ ἦσουν προσκυνοῦ-
Εἰς τοῦ Σπαθαρή τὸν ὄντᾶν, εἶχαν ζωγραφισμένα,
Βλαχίαν τε καὶ Μπογδανία, ὅλα πρὸς ἕνα ἕνα.
Στῆς Σπαθαρέσσας τὸν ὄντᾶν, εἶχαν ζωγραφισμένα,
Τὴν Πόλιν καὶ τὴν Μοσκοβιαν, βασιλεία τρομασμένα.
Στὸ δεξιὸν τὸ πλάγι της, εἶχαν ζωγραφισμέναις,
Τρανταφυλλιαῖς Γ'αρουφαλιαῖς, μὲ ἄνθη φορτωμέναις.
Στ' ἀριστερὸν ζωγράφισαν, λαλέδαῖς μενεξέδαῖς,
Καὶ ὅσα ἄλλα γίνονται, μέγα εἰς τοὺς μπαχτζέδαῖς.
Ντουντοῦδες καὶ κανάρια, εἶχεν ἐκεῖ κοντάτης,
Καὶ τὰ θωροῦσε πάντοτε, μέσα εἰς τὸν ὄντᾶτης.
Ὅχι γραμμένα ἦτονε, ἐτοῦτα τὰ πουλία,
Μὰ ζωντανὰ τὰ ἔβλεπε, μέσα εἰς τὰ κλουδία.
Ἄλλο ἐφώναζεν ἐδῶ, ἄλλο ἐκοιλαδοῦσεν,
Νὰ ἔμβαινες μέσα ἐκεῖ, ὁ νοῦς σου ἀποροῦσεν.

Που μπορῶ να δω ἔργα λαϊκῆς τέχνης στο διαδίκτυο;

<https://www.benaki.gr>

<http://www.melt.gr/>

<http://www.kentrolaografias.gr/el>

<http://www.lemmth.gr/welcome>

<https://izagori.gr/environment/secular-painting.html>

http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/B3.2.1.2.2.html

<http://tradart.web.auth.gr>

<https://digital.lib.auth.gr>

<http://www.oldplovdiv.com/>

<http://www.piop.gr/experience?flt=mouseio-marmarotexnias-tinou>

<http://www.nhmuseum.gr/>